

การประท้วงกับวิกฤตโรคระบาด: บทสำรวจปรากฏการณ์
ขบวนการประท้วงในการเมืองโลก
Protest and Pandemic Crisis: A Survey of Protest
Movement in Global Politics

ธนากรณ์ อินทร¹
Thanakorn Intorn²

Received: 25 พ.ค. 2564

Revised: 3 ก.ค. 2564

Accepted: 7 ส.ค. 2564

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการนำเสนอปรากฏการณ์ของขบวนการประท้วงในช่วงที่มีสถานการณ์โรคระบาดปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงเวลาการระบาดของไวรัสโคโรนา ทั้งนี้ได้ศึกษากรอบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในการเมืองโลก (Social Movements in Global Politics) โดยแสดงให้เห็นว่าสถานการณ์ของขบวนการประท้วงที่เกิดขึ้นในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนามาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2020 เป็นต้นมา จนสร้างแรงกระเพื่อมในหลายประเทศ ล้วนเป็นการสะท้อนถึงการต่อสู้ในรูปแบบต่างๆ ในการเมืองโลก เช่น การต่อสู้เพื่อเปลี่ยนผ่านทางการเมือง การต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน การต่อสู้เพื่อสิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิอากาศ การต่อต้านการเหยียดผิว และการต่อต้านมาตรการล็อกดาวน์ อย่างไรก็ตาม ขบวนการประท้วงอาจไม่ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและระบบระหว่างประเทศมากนัก และ

¹นักวิจัยประจำศูนย์ศึกษานโยบายสิทธิมนุษยชน ความขัดแย้งและสันติภาพ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, E-mail: zakakim59@gmail.com

²Researcher of Centre of Human Rights, Conflict and Peace Studies, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

ต้องเผชิญกับมาตรการของรัฐในการควบคุมการแพร่ระบาดซึ่งเป็นอุปสรรคของการจัด
ขบวนการประท้วง

คำสำคัญ: ไวรัสโคโรนา, ขบวนการประท้วง, การเมืองโลก

Abstract

This article presents the phenomena of the protest movement during the current epidemic situation, especially during the coronavirus outbreak. It has studied the framework of the Social Movements in Global Politics, showing that the situation of the protest movement in the Coronavirus situation since 2020 has been in force. Ripples in many countries are a reflection of various forms of fighting in world politics, such as the struggle for political change, anti-corruption, the fight for the environment and climate, anti-racism, and opposition to lock-down measures. However, the protest movements may not have created much of a structural and international change. And they have to face government measures to control the pandemic, which is an obstacle to the organization of the protest

Keywords: Coronavirus, Protest Movement, Global Politics

บทนำ

เมื่อช่วงปี ค.ศ. 2020 ซึ่งยังอยู่ในช่วงของการเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาด
ของไวรัสโคโรนา ค.ศ. 2019 ถือว่าเป็นวิกฤตด้านสาธารณสุขโลก และส่งผลกลายเป็น
วิกฤตด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมที่รุนแรงขึ้น (บีบีซีไทย, 2563) ในหลาย
ประเทศทั่วโลกแม้กระทั่งบทบาทของรัฐบาลและองค์กรระหว่างประเทศล้วนมี
มาตรการรับมือต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดและมาตรการควบคุมโรค ไม่ว่าจะเป็น

มาตรการปิดพื้นที่ (Lockdown) การงดออกจากที่อยู่อาศัยรวมถึงการรวมตัวกัน การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน การรณรงค์การใส่หน้ากากอนามัย และการรณรงค์การเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) อย่างไรก็ตาม ในปีดังกล่าวถือเป็นปีแห่งการประท้วง (Year of Protest) ซึ่งเป็นช่วงสืบเนื่องจากในช่วงปี ค.ศ. 2019 (Deutsche Welle News, 2019) ที่มีเหตุการณ์การประท้วงหลายประเทศในเอเชีย ตะวันออกกลาง แอฟริกา ลาตินอเมริกา และยุโรป รวมทั้งประเด็นของการเคลื่อนไหวในการประท้วงที่หลากหลายประเด็น ไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้เพื่อสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง การต่อต้านการไม่เลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ การต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการต่อสู้เพื่อความยุติธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม แม้ว่าในสถานการณ์ช่วงแรกของการแพร่ระบาดใหญ่ของไวรัสโคโรนา 2019 อาจเป็นอุปสรรคของขบวนการประท้วงในบางประเทศ และสร้างความชอบธรรมโดยรัฐบาลผ่านกฎหมายและมาตรการควบคุมโรคเพื่อสลายและจับกุมผู้ประท้วงมาบ้างแล้ว เช่นกรณีชิลี อินเดีย และฮ่องกง (Carothers and Wong, 2020)

ปรากฏการณ์ของขบวนการการประท้วงที่มีนัยยะสำคัญในเหตุการณ์การเมืองโลกโดยเฉพาะในปี ค.ศ. 2020 ถือเป็นปีแห่งการประท้วงอีกครั้งในหลายประเทศในหลายทวีป และหลากหลายประเด็นต่อเนื่องจากปี ค.ศ. 2019 ดังที่กล่าวไปทั้งนี้ในปี ค.ศ. 2020 เกิดคลื่นการประท้วงมากกว่า 114 ประเทศหลายภูมิภาค และเหตุการณ์การประท้วง มีมากกว่า 405 เหตุการณ์ แม้ว่าในช่วงเวลานั้นเป็นสถานการณ์ของการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 แต่รูปแบบกิจกรรมการประท้วงหลายประเทศได้ปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์โรคระบาด (จันจิรา สมบัติพูนศิริ, 2563) เช่น รูปแบบการกระทำเชิงสัญลักษณ์ การใส่หน้ากากผ้าและหน้ากากอนามัย รูปแบบการใช้การเว้นระยะห่างทางสังคม และการชุมนุมในช่องทางออนไลน์ เช่น โซเชียลมีเดีย (Social Media) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปสำหรับเหตุการณ์การประท้วงในหลายประเทศนั้นเป็นกิจกรรมที่ประกอบด้วยผู้คนในฐานะผู้เข้าร่วมขบวนการ และบางขบวนการประท้วงอาจไม่ได้คำนึงและปรับเปลี่ยนกิจกรรมที่คำนึงถึงสถานการณ์การแพร่ระบาดมากนัก ขณะเดียวกันยังเกิดขบวนการการประท้วงที่อาจเพิ่มประเด็น “ต่อต้านมาตรการป้องกันการแพร่ระบาด” เข้าไปด้วยทำให้บทบาทของรัฐที่นอกจากจะดำเนินการออกมาตรการต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดแล้ว

ยังเสริมสร้างให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจำเป็นต้องรับมือและควบคุมสถานการณ์ในขบวนการประท้วงอีกด้วย

ผู้เขียนเน้นการสำรวจและศึกษาขบวนการการประท้วงในหลายประเทศในช่วงปี ค.ศ. 2020 พร้อมๆ กับการศึกษาประเด็นที่ใช้ในการเคลื่อนไหวการประท้วงในขณะเดียวกันเป็นการวิเคราะห์ถึงความท้าทายและการเผชิญหน้าต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ว่าจะเป็นโอกาสหรืออุปสรรคของการเกิดขึ้นในขบวนการประท้วงในช่วงเวลาดังกล่าว

มอองการประท้วงในกรอบ “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ในการเมืองโลก” Social Movements in Global Politics

ผู้เขียนอาจนิยามถึงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movements) ได้ว่าเป็นการรวมกลุ่มคนของสังคมหนึ่งที่ต้องการผลักดันประเด็นใดประเด็นหนึ่งเพื่อไปสู่ความเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้แนวทางการศึกษาเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement Studies) มักเริ่มต้นอยู่บนฐานการศึกษาของนักวิชาการสำนักอเมริกัน เช่น การเริ่มต้นด้วยทฤษฎีพฤติกรรมร่วมหมู่ (Collective Behavior Theory) (ประภาส ปันตบแต่ง, 2552, น. 32-60) อธิบายถึงสาเหตุของการเกิดการรวมกลุ่มของคน เนื่องมาจากความไม่พอใจในสภาพโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่เป็นอยู่ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มคนและดำเนินกิจกรรมอย่างไม่มีเหตุผล (Irrational) ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้คือนำไปสู่การใช้ความรุนแรงและสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน สภาวะดังกล่าวเรียกว่าฝูงชนที่บ้าคลั่ง (Madding Crowd) อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวก็พัฒนาเพื่อสร้างกรอบทฤษฎีในการทำความเข้าใจในฝูงชนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็น 1) แนวคิดการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism) ซึ่งอธิบายว่าการรวมหมู่ของกลุ่มคนล้วนเป็นการสร้างสรรค์ทางสังคม (Social Construction) ที่มีเหตุผลและวัตถุประสงค์มากขึ้น 2) แนวคิดโครงสร้าง-หน้าที่ (Structural-Functionalism) อธิบายว่าการรวมหมู่ของกลุ่มคนเกิดจากสภาวะความเข้มแข็งของโครงสร้างทางสังคม (Structure Strain) และยังเป็นการสร้างคุณค่าในระบบใหม่ และ 3) แนวคิดการลิดรอนเชิงเปรียบเทียบ (Relative Deprivation) อธิบายว่าการรวมหมู่

นั้นเกิดจากการถูกกลืนรอนต่อโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งทำให้ผู้คนในสังคมรับรู้และตัดสินใจบนฐานของอารมณ์และความรู้สึกของคนกลุ่มหนึ่งในสังคมที่ผิดหวังจากสิ่งที่คิดว่าจะได้รับ

อย่างไรก็ดี การอธิบายบนแนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่ถูกแทนที่และพัฒนาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้วยทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory) (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, น. 76-87) ซึ่งอธิบายถึงปัจจัยทรัพยากรที่ใช้สำหรับการเคลื่อนไหว และการดำเนินให้เป็นองค์กรหรือองค์กรขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ทำหน้าที่รวบรวมทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นประชาชน เงินทุน และปัจจัยอื่น รวมถึงการตัดสินใจและได้รับประโยชน์จากการสนับสนุนการชุมนุมเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นตัวชี้วัดสำคัญถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ขณะเดียวกันประกอบกับการอธิบายถึงทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (Political Process Theory) (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, น. 99-109) ซึ่งอธิบายลักษณะขององค์กรขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ประกอบด้วยแกนนำการเคลื่อนไหว สมาชิกขององค์กรการเคลื่อนไหว และแรงจูงใจในการสนับสนุนการเคลื่อนไหวแล้ว นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวต่อสู้ และโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เอื้อต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม สุดท้ายคือการอธิบายผ่านทฤษฎีการสร้างกรอบโครง (Frame Theory) (มณีมัย ทองอยู่, 2557, น. 110-131) เพื่อนำมาวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เนื่องจากมองว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นผู้ประกอบสร้างทางสังคม และพัฒนาความขัดแย้งทางสังคม ดังนั้น จึงต้องมีการสร้างกรอบนั้นเพื่อวิเคราะห์โครงสร้าง การปกป้องวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ โดยเฉพาะการนำมิติวัฒนธรรมมาเป็นตัวสร้างกรอบ (Cultural Framing) มาวิเคราะห์ถึงการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการสร้างกรอบความคิดเพื่อวินิจฉัยปัญหาของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ไม่ประสบความสำเร็จ การสร้างกรอบความคิดเพื่อหาทางออกของปัญหา และการสร้างกรอบความคิดในการจูงใจให้ดึงคนเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ทั้งเป็นค่านิยมและความเชื่อ ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนกรอบความคิดให้เข้ากับการดำเนินการประท้วง จนในที่สุดก็สามารถสร้างผลสะท้อนในกรอบความคิดของกรเคลื่อนไหวทางสังคมได้

ในขณะเดียวกันแนวทางการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมตามทฤษฎีของนักวิชาการฝั่งยุโรปที่อธิบายแตกต่างจากนักวิชาการฝั่งอเมริกา โดยเฉพาะการอธิบายขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movements) (สมชัย ภัทรธนานันท์, 2560, น. 106-121) ที่พัฒนาจากแนวคิดชนชั้นของมาร์กซิสม์มาอธิบายการเคลื่อนไหวของขบวนการแรงงานในยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรม และความล้มเหลวในการอธิบายแนวคิดดังกล่าวต่อปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางสังคมในศตวรรษ 20 เช่น Habermas อธิบายขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเกิดที่ท้าทายการสภาวะ “การยึดครองพื้นที่ชีวิตทางสังคม” (Colonization the Lifeworld) ของผู้คนในขณะที่ดำเนินไปในชีวิตประจำวัน และพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) ซึ่งนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ รวมถึง Alain Touraine อธิบายขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมยุคหลังอุตสาหกรรม (Post-Industrial Society) ที่เต็มไปด้วยเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร และความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ซึ่งควบคุมการสร้างความหมายของวิถีชีวิตในการอุปโภคบริโภคของผู้คนในสังคม ดังนั้นจึงต้องต่อสู้ทางการเมืองรูปแบบใหม่เพื่อให้สามารถเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของตนเองดังที่กล่าวไป นอกจากนี้ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ยังเป็นการสะท้อนถึงการพัฒนาประชาธิปไตยที่ก้าวข้ามการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร, 2545, น. 57-58) ที่มองว่าเป็นระบบที่ไม่มีประสิทธิภาพ คับแคบ และมองว่าเป็นตัวแทนที่ไม่ก่อให้เกิดความเสมอภาคทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และอัตลักษณ์อื่นๆ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่จึงเป็นกลุ่มทางสังคมที่เปิดพื้นที่ให้กับกลุ่มคนนั้นๆ ให้ได้แสดงออก มีสิทธิ์มีเสียง และเกิดตัวแทนของตนเองมากขึ้น ดังจะเห็นจากขบวนการทางสังคมในราวทศวรรษ 1960 จนถึงปัจจุบัน เช่น ขบวนการสตรี ขบวนการของกลุ่มคนพื้นเมือง ขบวนการต่อต้านสงคราม ขบวนการสิ่งแวดล้อม และขบวนการเพื่อความยุติธรรมทางสังคม ฯลฯ เป็นต้น

นอกจากขบวนการประท้วงในมุมของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจะสร้างแรงกระเพื่อมในสังคมการเมืองภายในแล้ว ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมยังสร้างแรงกระเพื่อมสำคัญในการเมืองโลกอีกด้วย ทั้งนี้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในบรรยากาศของการเมืองโลกนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นตัวแสดงที่สำคัญในสังคมโลก (World

Society) ดังที่ Thomas R. Davies และ Alejandro M. Peña ซึ่งชี้ให้เห็นว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมักมีปฏิสัมพันธ์กันกับความเปลี่ยนแปลงระดับโลก อีกทั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมยังเป็นตัวแสดงหนึ่งที่ทำทนายโครงสร้างและระเบียบระหว่างประเทศอีกด้วย ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจึงเปรียบเสมือนเป็นหนึ่งใน “สมการ” ของความเปลี่ยนแปลงโลกในฐานะตัวแสดง (Agent) มากกว่าความเปลี่ยนแปลงโลกจากโครงสร้าง (Structure) (Davies and Peña, 2019, p. 51–76) ขณะเดียวกัน R.B.J. Walker ซึ่งชี้ให้เห็นว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกับการเมืองโลกนั้นเปรียบเป็นการสมานรอยรั่วของสังคมการเมือง นั่นคือการมองว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในฐานะสังคมภายใน (Inner Societies) โดยเฉพาะสังคมการเมืองภายในรัฐกับการเมืองโลกในฐานะสังคมภายนอก (Outer Societies) ลักษณะเช่นนี้ทำให้เห็นผ่านการเชื่อมโยงระหว่างปรากฏการณ์ของขบวนการทางสังคม ท่ามกลางประเด็นการเมืองโลกที่สำคัญ ดังเช่น ประเด็นชนชั้น สีผิว เพศสภาพ ระบบทุนนิยม ความเป็นสมัยใหม่ ฯลฯ จากเดิมที่ผ่านมาที่เชื่อว่าความเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองทั้งภายในและภายนอกมักเกิดขึ้นจากรัฐในฐานะตัวแสดงที่สำคัญในการเมืองโลกเสมอ จนละเลยวิถีชีวิตของการเมืองของมนุษย์ (Politics of Human) (Walker, 1994, P. 669-700. in Amoore, 2005, p. 136-143)

รวมทั้ง David West ซึ่งชี้ให้เห็นว่าในปรากฏการณ์ของการเมืองโลกไม่ว่าจะเป็นการแสวงหาต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยหลายประเทศ รวมถึงประเด็นอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ศาสนา สิ่งแวดล้อม และกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งมักเห็นขบวนการภาคประชาชนที่หลากหลายจนกลายเป็นรูปแบบ “การเมืองใหม่” (New Politics) (West, 2013, p. 53-55) ในห้วงเวลาของการเมืองโลกร่วมสมัย มาตั้งแต่ทศวรรษ 1960 จวบจนปัจจุบัน เช่น ขบวนการเคลื่อนไหวสตรี, ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ), ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และขบวนการโลกาภิวัตน์ทางเลือก/ขบวนการต่อต้านโลกาภิวัตน์/ขบวนการเพื่อความยุติธรรมทางสังคม โดยขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเหล่านี้เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ และในขณะเดียวกันมีการเคลื่อนไหวในลักษณะข้ามชาติด้วย ซึ่ง West ชี้ให้เห็นถึงความเป็นการเมืองใหม่จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ดังต่อไปนี้

1) การเมืองของวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ (Politics of Culture and Identity) (West, 2013, p. 79-80) หมายถึง การเมืองที่เกิดขึ้นจากการสร้างวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางสังคมโดยกลุ่มคนหนึ่งๆ ท่ามกลางความเป็นพหุนิยมทางสังคม (Pluralism Society) หรือสังคมที่หลากหลายจนกลายเป็นอัตลักษณ์ทางการเมืองใหม่ (New Political Identity) และสร้างรูปแบบของผลประโยชน์ทางการเมืองที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของกลุ่มทางสังคมนั้นขึ้น เช่น กลุ่มขับเคลื่อนเรื่องเพศสภาพ วัฒนธรรมของกลุ่มคนพื้นเมือง และกลุ่มที่ขับเคลื่อนเรื่องความเท่าเทียมกันทางสังคม

2) การเมืองของความอยู่รอด (Politics of Survival) (West, 2013, p. 103-111) หมายถึง การเมืองที่เกิดขึ้นจากการแสดงออกถึงความกังวลถึงความอยู่รอดทั้งมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ในระบบของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงความพยายามปกป้องและรักษาสิ่งแวดล้อมเอาไว้ โดยเฉพาะการขับเคลื่อนประเด็นสิ่งแวดล้อม การเมืองสีเขียว สันติภาพ หรือประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และ

3) การเมืองใหม่เพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ (New Politics of Exploitation) (West, 2013, p. 127-129) หมายถึง การเมืองที่ขับเคลื่อนพร้อมทั้งเสนอ “ทางเลือกของโลกอื่นๆ” (Another World) หรือแนวทางใหม่ในการดำรงอยู่ของสังคมโดยเฉพาะยุคโลกาภิวัตน์ ในขณะเดียวกันอาจจะเป็นสภาวะของการเมืองที่ต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ อันเนื่องจากการวิพากษ์วิจารณ์ผลกระทบของสังคมต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน หรือผลกระทบทางสังคมอื่นๆ จากการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจหรือวิกฤตเศรษฐกิจโดยเฉพาะยุคโลกาภิวัตน์ของแต่ละประเทศ นอกจากนี้ยังเป็นการเมืองที่ขับเคลื่อนและต่อสู้เพื่อความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) อีกด้วย

ขบวนการประท้วงบนห้วงเวลาวิกฤตโรคระบาด

ปี ค.ศ. 2020: สำรวจและมองในการเมืองโลก

ปรากฏการณ์ของขบวนการการประท้วงในหลายประเทศในช่วงปี ค.ศ. 2020 ซึ่ง Carnegie Endowment for International Peace ได้ทำการรวบรวมเหตุการณ์

ขบวนการประท้วงต่างๆ ผ่านโปรแกรม “Global Protest Tracker” และวิเคราะห์ โดย Samuel Brannen จาก Center for Strategic and International Studies (CSIS) (Carnegie Endowment for International Peace, 2021, Brannen, 2021) สรุปลงเป็นประเด็นของขบวนการประท้วงดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก การเปลี่ยนผ่านทางทางการเมือง (Political Rights and Political Freedom)

ประเด็นสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง พบว่า มีขบวนการประท้วงที่เรียกร้องการเปลี่ยนผ่านทางทางการเมือง ประกอบด้วย 1) ขบวนการประท้วงเพื่อเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ (Constitutional Changes Protests) ในรัสเซีย (เดือนกุมภาพันธ์) 2) ขบวนการประท้วงเพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ (2020 Election Protests) ในโบลีเวีย (เดือนกรกฎาคม) 3) ขบวนการต่อต้านการขึ้นสู่อำนาจของผู้นำครั้งที่สาม (Third-Term Protests) ในไอวอรีโคสต์ (เดือนสิงหาคม) 4) ขบวนการประท้วงเรียกร้องการเปลี่ยนผ่านอำนาจทางการเมืองของผู้นำทหาร (“Million-Man March”) ในซูดาน (เดือนมิถุนายน) 5) ขบวนการประท้วงเพื่อปฏิรูปกฎหมายในคองโก (เดือนมิถุนายน) และในอาร์เจนตินา (เดือนสิงหาคม) และ 6) ขบวนการประท้วงเพื่อเสรีภาพและสิทธิมนุษยชน (Festival of Freedom Protest) ในโครเอเชีย (เดือนกันยายน) เป็นต้น

ประเด็นที่สอง การต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน (Anti-Corruption)

ประเด็นต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน พบว่า มีขบวนการประท้วงที่ต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน ประกอบด้วย 1) ขบวนการประท้วงต่อการขึ้นสู่อำนาจของผู้นำที่ปกครองมายาวนาน เช่น การประท้วงการทุจริตในเลือกตั้งที่ไม่ชอบธรรมและการขึ้นสู่อำนาจของผู้นำประเทศ (“Slipper Uprising”) ในเบลารุส (เดือนมิถุนายน) และ 2) ขบวนการประท้วงต่อสู้กับการคอร์รัปชันของรัฐบาล ในบัลแกเรีย (เดือนกรกฎาคม)

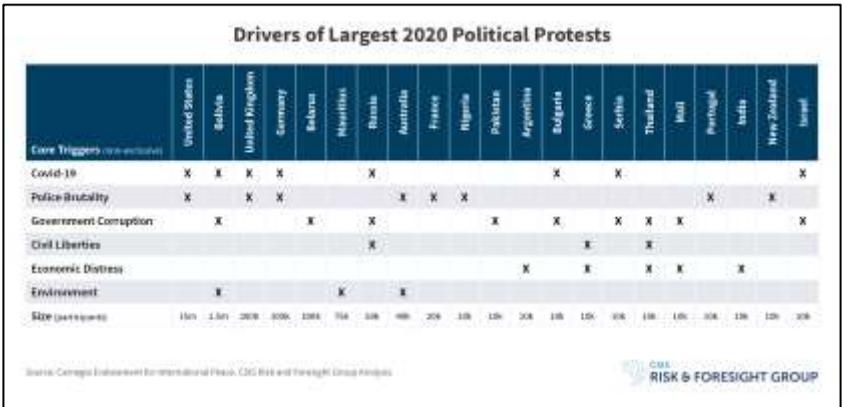
ประเด็นที่สาม สิ่งแวดล้อม (Environment)

ประเด็นสิ่งแวดล้อม พบว่า มีขบวนการประท้วงที่เรียกร้องต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 1) ขบวนการประท้วงกรณีไฟป่า (Wildfire Protests) ในออสเตรเลีย (เดือนมกราคม) และ 2) ขบวนการประท้วงต่อกรณีน้ำมันรั่ว (Tanker Spill Protests) ในมอริเชียส (เดือนสิงหาคม) เป็นต้น

ประเด็นสุดท้าย ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice)

ประเด็นความยุติธรรมทางสังคม แบ่งเป็น 1) ขบวนการประท้วงต่อต้านความรุนแรงกับผู้หญิง เช่น Femicide protests ในเม็กซิโก (เดือนมีนาคม), ขบวนการต่อต้านความรุนแรงของผู้หญิง (Violence Against Women Protests) ในอาร์เจนตินา (เดือนเมษายน) 2) ขบวนการต่อต้านเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมกันของคนผิวสี หรือ Black Lives Matter protests และขบวนการต่อต้านการใช้ความรุนแรงจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ (Police Brutality) ในกรณีของจอร์จ ฟลอยด์ (George Floyd) เช่นในบราซิล (เดือนมีนาคม), ในสหรัฐอเมริกา (พฤษภาคม), ออสเตรเลีย (เดือนมิถุนายน), ฝรั่งเศส (เดือนมิถุนายน), นิวซีแลนด์ (เดือนมิถุนายน), อังกฤษ (เดือนมิถุนายน), ญี่ปุ่น (เดือนมิถุนายน), เยอรมนี (เดือนมิถุนายน), โปรตุเกส (เดือนมิถุนายน) และโคลัมเบีย (เดือนกันยายน) 3) ขบวนการประท้วงเพื่อเรียกร้องต่อปัญหาทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ เช่น ขบวนการประท้วงต่อต้านเศรษฐกิจของรัฐบาลอินเดียเป็นเวลา 24 ชั่วโมง (24-Hour Strike) ในอินเดีย (เดือนมกราคม), ขบวนการประท้วงของคนว่างงาน (Unemployment Protests) ในตูนิเซีย (มิถุนายน), ขบวนการประท้วงต่อต้านกฎหมายด้านการเกษตรของรัฐบาล (Farm Bill Protests) ในอินเดีย (เดือนกันยายน) และขบวนการประท้วงสะท้อนความต้องการคุณภาพชีวิต (Standard of Living Protests) ในลิเบีย (เดือนสิงหาคม) และ 4) ขบวนการประท้วงต่อต้านช่วงเวลาการแพร่ระบาด (Anti-Coronavirus Protest) ต่อต้านมาตรการการปิดพื้นที่หรือการล็อกดาวน์ (Anti-Lockdown Protest) ของรัฐบาล และต่อต้านต่อสถานะที่เชื่อว่าเป็นอุปสรรคต่อเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของสังคมจากสถานการณ์

ของการแพร่ระบาดที่รัฐบาลกำหนด เช่น ในสหรัฐฯ (เดือนเมษายน), แคนาดา (เดือนเมษายน), เยอรมนี (เดือนเมษายน), มาลาวี (เมษายน), ไนร์สเซีย (เดือนเมษายน), อังกฤษ (เดือนพฤษภาคม), สเปน (เดือนพฤษภาคม), บัลแกเรีย (เดือนพฤษภาคม), เอกวาดอร์ (เดือนพฤษภาคม), เซอร์เบีย (เดือนกรกฎาคม), โคลัมเบีย (เดือนกรกฎาคม) และอาร์เจนตินา (เดือนสิงหาคม) เป็นต้น

ภาพที่ 1 ขบวนการประท้วงทางการเมืองในช่วงปี ค.ศ. 2020

ที่มา: Samuel Brannen. (2021). Global Political Protests and the Future of Democracy. Center for Strategic and International Studies (CSIS).

“ขบวนการประท้วงปี 2020”: ภาพสะท้อน ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกับการเมืองโลก

เหตุการณ์ขบวนการประท้วงหลายหลายรูปแบบดังที่กล่าวไปนี้ แม้ว่าโดยส่วนใหญ่แล้วขบวนการประท้วงที่ไม่ได้ประสบความสำเร็จอันเนื่องด้วยการไม่ได้รับการตอบสนอง และอาจนำไปสู่การปราบปรามโดยเจ้าหน้าที่รัฐที่แสดงถึงความกังวลต่อสถานการณ์การแพร่ระบาด แต่ยังมีผลลัพธ์จากขบวนการการประท้วงที่ประสบความสำเร็จจากการผลักดันเป็นประเด็นสำคัญในเหตุการณ์ของโลก และได้รับการ

ตอบสนองโดยรัฐบาล เช่น การส่งเสริมความเท่าเทียมกันของคนผิวสีทั้งในสหรัฐฯ และสหราชอาณาจักร จากเหตุการณ์จอร์จ ฟลอยด์ (George Floyd) ทั้งนี้ อาจขึ้นอยู่กับรูปแบบการจัดกิจกรรม การนำเสนอถึงข้อเรียกร้องต่างๆ รวมทั้งโครงสร้างโอกาสทางการเมืองในหลายประเทศทั้งแบบประเทศเสรีและไม่เสรีซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการดำเนินขบวนการประท้วง ขณะเดียวกันขบวนการประท้วงเริ่มมีการปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมให้เป็นการดำเนินการเว้นระยะห่างทางสังคม และลดการรวมตัว ทั้งรูปแบบการประชุมปกติและการชุมนุมบนพื้นที่ออนไลน์ ดังที่ Jonathan Pinckney และ Miranda Rivers ได้ศึกษาขบวนการประท้วงผ่านมุมมองนักกิจกรรมเคลื่อนไหวจำนวน 550 คน ใน 27 ประเทศในหลายทวีป โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเห็นถึงการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ขบวนการเคลื่อนไหวบนท้องถนน อันเนื่องด้วยความเสี่ยงจากการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 โดยชี้ให้เห็นว่ามีความท้าทายอย่างมากต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดนั้นซึ่งเชื่อว่าสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบและยุทธศาสตร์ของการจัดกิจกรรมในขบวนการประท้วง ทั้งการจัดกิจกรรมการประท้วงบนท้องถนนและการจัดกิจกรรมบนโลกดิจิทัล เช่น ช่องทางการสื่อสารออนไลน์ (Social Media) เป็นต้น (Pinckney and Rivers, 2020, p. 23-41) นอกจากนี้ ยังชี้ให้ความสนใจจากสาธารณชนต่อประเด็นต่างๆ และศักยภาพของการจัดกิจกรรมที่ใช้ในขบวนการประท้วงหลายประเทศเพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงสังคมการเมืองในบรรยากาศของการแพร่ระบาดใหญ่ที่อาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองอีกด้วย ขณะเดียวกัน Geoffrey Pleyers ชี้ให้เห็นว่าขบวนการประท้วงที่เคลื่อนไหวในช่วงของสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 โดยเฉพาะอย่างยิ่งขบวนการประท้วงที่เคลื่อนไหวในประเด็นการเปลี่ยนผ่านการเมืองและต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย รวมทั้งขบวนการประท้วงที่เคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อความยุติธรรมทางเศรษฐกิจและสังคมดังกรณีการต่อต้านการเหยียดสีผิวและการใช้ความรุนแรงของตำรวจตงกรณีของจอร์จ ฟลอยด์ และขบวนการประท้วงเรียกร้องต่อปัญหาทางเศรษฐกิจดังที่กล่าวไป เป็นกระบวนการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผ่านการสะท้อนถึงผู้คนในสังคมและการสร้างรูปแบบการเคลื่อนไหวที่สร้างความเป็นอันหนึ่งเดียวกันในหลายประเทศและหลายทวีปด้วยทั่วโลกอย่างแท้จริง (Pleyers, 2020, p. 95-312)

นอกจากนี้ เหตุการณ์ขบวนการประท้วงในปี ค.ศ. 2020 สะท้อนถึงปรากฏการณ์ในการเมืองโลก กล่าวคือขบวนการประท้วงที่แสดงถึงประเด็นทางสังคมนั้นๆ กระจุกกระจายไปยังหลายประเทศทั่วโลก แม้ว่าขบวนการประท้วงที่ขับเคลื่อนประเด็นต่าง ๆ นั้นอาจจะประสบความสำเร็จและไม่สำเร็จ และอาจไม่สร้างความเปลี่ยนแปลงแก่ระบบโลกได้ก็ตาม แต่ก็ได้ส่งเสียงสะท้อนกลายเป็นประเด็นทางสังคมที่นี่ย่อมเป็นการสะท้อนต่อมุมมองการเมืองโลกร่วมสมัยที่สำคัญ ดังนี้

1) ขบวนการประท้วงที่ขับเคลื่อนการเมืองอัตลักษณ์ จะเห็นได้ว่าขบวนการประท้วงที่เคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมกันของคนผิวสี หรือ Black Lives Matter และต่อต้านความรุนแรงของเจ้าหน้าที่ตำรวจจากกรณีของจอร์จ ฟลอยด์ (George Floyd) แสดงให้เห็นถึงการสร้างและอ้างอัตลักษณ์ของคนผิวสีเพื่อต่อสู้ในเรื่องความเท่าเทียมมาตั้งแต่ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิพลเมืองของคนผิวสี (Civil Rights Movement) ในช่วงทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา ขณะเดียวกันเป็นการต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมและต่อต้านการเหยียดผิว (Anti-racism) โดยคนผิวขาว รวมทั้งต่อต้านการใช้ความรุนแรงโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจคนผิวขาว ทั้งนี้ขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา เท่านั้น แต่ยังพบขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวในหลายประเทศและหลายทวีป เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี โปรตุเกส ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น บราซิล และโคลัมเบีย

2) ขบวนการประท้วงที่เน้นการเมืองเพื่อความอยู่รอดโดยเฉพาะสิ่งแวดล้อม เห็นได้จากขบวนการประท้วงที่เรียกร้องต่อประเด็นที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ของโลกที่เคลื่อนไหวมาหลายปีและมีหลายประเทศหนึ่งในนั้นคือกรณีขบวนการประท้วงต่อปัญหาการเกิดไฟป่า (Wildfire protests) ในออสเตรเลีย ซึ่งเหตุการณ์ไฟป่าในออสเตรเลียสูญเสียชีวิตป่าไม้และสัตว์ป่าไม่ว่าจะเป็นจิงโจ้และโคอาล่าเป็นจำนวนมากนั้น กลายเป็นประเด็นสำคัญของสถานการณ์สิ่งแวดล้อมโลก และกลายเป็นประเด็นที่แสดงถึงความกังวลสำหรับประชาชนออสเตรเลียเช่นเดียวกัน

3) ขบวนการประท้วงที่สะท้อนถึงปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม และการต่อต้านมาตรการในสถานการณ์การแพร่ระบาด เนื่องจากสถานการณ์ของรัฐมีการปรับเปลี่ยนการดำเนินการทางเศรษฐกิจ ประกอบกับช่วงเวลาดังกล่าวยังอยู่ใน

สถานการณ์ของการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งเห็นได้ว่าบทบาทของรัฐในหลายประเทศเริ่มมีมาตรการป้องกันการแพร่ระบาด ทั้งในเชิงการปิดพื้นที่หรือล็อกดาวน์ (Lockdown) หรือการจำกัดพื้นที่ของประชาชนเช่นให้อยู่ในบริเวณที่อยู่อาศัย และลดการรวมตัวกันทางสังคม สถานการณ์ดังกล่าวนี้มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การเดินทาง การประกอบกิจการจับจ่ายใช้สอย การอุปโภคบริโภค ฯลฯ ผลกระทบจากสถานการณ์เศรษฐกิจและการแพร่ระบาดดังกล่าวทำให้ประชาชนในหลายประเทศเริ่มไม่พอใจกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นอยู่และต้องการสะท้อนถึงความต้องการความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น จึงได้มีการจัดการประท้วงขึ้นหลายประเทศด้วยกันและกระจายหลายทวีปทั่วโลก แม้ว่า จะเผชิญกับการรับมือของรัฐในการปราบปรามที่มักอ้างถึงการป้องกันการแพร่ระบาดก็ตาม

บทสรุป

ปี ค.ศ. 2020 ท่ามกลางความต่อเนื่องของวิกฤตที่เกิดขึ้นในระดับโลก ไม่ว่าจะ เป็นวิกฤตการระบาดของไวรัสโคโรนา วิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคมที่แต่ละประเทศต้องเผชิญ ส่งผลให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนและปลุกความไม่พอใจให้เกิดขึ้น ขบวนการประท้วงของประชาชนในหลายประเทศในช่วงเวลาดังกล่าวที่เคลื่อนไหวในประเด็นต่างๆ เช่น การต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนผ่านทางการเมือง การต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน การขับเคลื่อนเพื่อสิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิอากาศ การต่อต้านการเหยียดผิว การต่อต้านความรุนแรง และการต่อต้านมาตรการล็อกดาวน์ ล้วนแล้วสะท้อนให้เห็นถึงการแสดงออกและการเรียกร้องของผู้คนให้คนในสังคม ไปจนถึงการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันเพื่อได้เห็นถึงความไม่พอใจในปัญหาดังกล่าวโดยเฉพาะในสื่อออนไลน์ ทั้งนี้ขบวนการประท้วงอาจทำหน้าที่เป็นแรงกระเพื่อมทางสังคมในการเมืองโลก แม้ว่า จะไม่ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างรัฐและระบบระหว่างประเทศมากนัก รวมทั้งต้องเผชิญกับมาตรการของรัฐในการควบคุมสถานการณ์การแพร่ระบาดซึ่งเชื่อว่าเป็นอุปสรรคต่อขบวนการประท้วงในช่วงเวลานั้น

เอกสารอ้างอิง

- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *New Social Movement ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- จันจิรา สมบัติพูนศิริ. (2563). *สำรวจการประท้วงท่ามกลางวิกฤตโควิด-19: โลกเบลารุส และไทย*. สืบค้นจาก <http://www.polsci.tu.ac.th/direk/view.aspx?ID=485>
- ปีซีไทย. (2563). *โควิด-19: ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ ก่อกวนชาวโลกปี 2020*, สืบค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/international-55217851>
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2552). *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิไฮนริค เบิลล์.
- มณีมัย ทองอยู่. (2557). *แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยาว่าด้วยขบวนการทางสังคม* ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยพลักษณ์สังคมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมชัย ภัทรธรรณานนท์. (2560). *ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการประท้วงทางการเมือง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อินทนิล.
- Brannen, S. (2021). *Global Political Protests and the Future of Democracy*. Retrieved on May 10, 2021, from Center for Strategic and International Studies (CSIS). <https://www.csis.org/analysis/global-political-protests-and-future-democracy>.
- Carnegie Endowment for International Peace. Global Protest Tracker. Retrieved on May 10, 2021 from <http://www.globalprotesttracker.org>
- Carothers, T. & Wong, D. (2020). Global Protests Start to Return. Retrieved from Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/2020/06/30/global-protests-start-to-return-pub-82225>

- Davies, T. R. & Peña, A. M. (2019). Social movements and international relations: a relational framework [Electronic version]. *Journal of International Relations and Development*, 24, 51–76.
- Deutsche Welle News. (2019). A year of protests, everywhere!. Retrieved From <https://www.dw.com/en/2019-a-year-of-protests-everywhere/g-51780409>.
- Pinckney J. & Rivers M. (2020). Sickness or Silence: Social Movement Adaptation to COVID-19 [Electronic version]. *Journal of International Affairs*, 73(2), 23-41.
- Pleyers, Geoffrey. (2020). The Pandemic is a battlefield. Social movements in the COVID-19 lockdown. [Electronic version]. *Journal of Civil Society*, 16(4), 295-312.
- Walker, R.B.J. (1994). Social Movements/World Politics, Millennium: *Journal of International Studies*, 23(3), 669-700. In Amoore, L. (Ed.). (2005). *The Global Resistance Reader*. London and New York: Routledge, 136-143.
- West, David. (2013). *Social Movement in Global Politics*. Cambridge: Polity.